

PARK KRAJOBRAZOWY
ORLICH GNIAZD

Przewodnik

PARK KRAJOBRAZOWY
Orlich Gniazd

Wydawca:

Zespół Parków Krajobrazowych
Województwa Małopolskiego
ul. Vetulaniego 1A
31-227 Kraków
www.zpkwm.pl

Wydanie II

Teksty:

Anna Boguś, Piotr Dmytrowski

Zdjęcia:

Anna Boguś, Piotr Dmytrowski, Katarzyna Śnigórska

Redakcja:

Anna Boguś, Ewelina Mocior, Katarzyna Śnigórska

Opracowanie map:

Piotr Sułek

Projekt, skład:

Dariusz Grochal | Skład Liter | Grafika wydawnicza

Druk:

Drukarnia Media Będzin | www.media-drukarnia.pl

Copyright by:

Zespół Parków Krajobrazowych
Województwa Małopolskiego

Egzemplarz bezpłatny

ISBN 978-83-63113-21-6

KRAKÓW 2018

PARK KRAJOBRAZOWY
ORLICH GNIAZD

Park Krajobrazowy Orlich Gniazd

jest jednym z bardziej zróżnicowanych obszarów pod względem geomorfologii oraz rodzajów siedlisk. Znajduje się tu unikat w skali całego kraju – Pustynia Błędowska oraz liczne wapienne formy skalne, a także bardzo cenne ekosystemy leśne, głównie buczyny. Żaden z turystów udających się na wycieczkę w te tereny nie będzie zawiedziony. W Parku zobaczy z pewnością piękne krajobrazy, ciekawe obiekty przyrody ożywionej i nieożywionej oraz kilka zabytków kulturowych, reprezentowanych głównie przez kościoły i średniowieczne zamki.

Informacje ogólne

Zamek Rabsztyń

Park Krajobrazowy Orlich Gniazd położony jest na terenie dwóch województw: śląskiego i małopolskiego. Na obszarze Małopolski jego powierzchnia wynosi 12 842,20 ha. Na terenie Parku znajdują się następujące gminy: Bolesław, Klucze, Olkusz, Trzyciąż i Wolbrom. Rozciąga się on na północ od Olkusza, obejmując swym zasięgiem duże obszary leśne wokół miejscowości Klucze oraz zalesione wzgórza ciągnące się wzdłuż granicy województw, pomiędzy Rodakami, Krzywopłotami a Strzegową. Niewielka enklawa Parku na obszarze Małopolski znajduje się również w okolicach miejscowości Poręba Dzierżna. Park powstał w 1981 roku (na terenie dzisiejszego województwa śląskiego w 1980 roku), a swoją nazwę zawdzięcza znajdującym się na jego terenie średniowiecznym zamkom. Ich usytuowanie na niedostępnych, wapiennych wzgórzach porównywane jest do orlich gniazd.

Pustynia Błędowska

Walory parku

► Budowa geologiczna

Pod względem geologicznym obszar Parku Krajobrazowego Orlich Gniazd budują prawie płasko zalegające utwory powstałe w erze mezozoicznej. Na zachód od Olkusza są to osady triasowe, natomiast na wschód głównie jurajskie. Osady triasowe reprezentowane są między innymi przez dolomity kruszconośne, wśród których znajdują się złoża cynku, ołowiu oraz podrzędnie srebra. Są one wydobywane w kopalniach w okolicach Olkusza, a historia ich eksploatacji sięga średniowiecza. Natomiast osady jurajskie, głównie w postaci wapieni, stanowią nie tylko podłoże, ale budują również formy skałkowe znajdujące się na terenie Parku. Ich przykłady można zobaczyć w rejonie Pomorzańskich Skałek, Syborowej Góry, miejscowości Klucze, Stołowej Góry czy rezerwatu przyrody „Pazurek”.

Krajobraz Parku Krajobrazowego Orlich Gniazd

W niektórych miejscach, blisko powierzchni terenu, zalegają starsze dewońskie osady w postaci dolomitów. Wraz z dolomitami triasowymi są one wydobywane w dużym kamieniołomie w Starych Glinach, w rejonie Stołowej Góry.

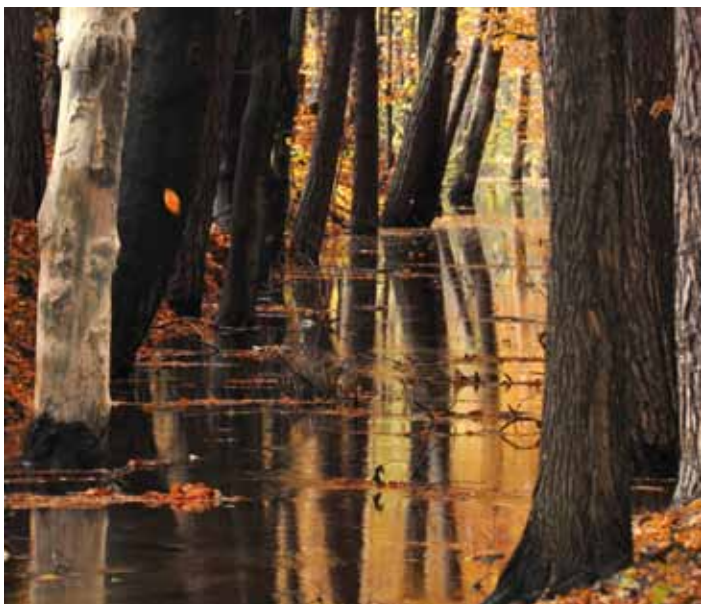
Część większych obniżeń i dolin w skałach triasowych zajmują osady piaszczyste. Są one związane z plejstoceniowym okresem zlodowaceń, kiedy to w czasie topienia się lądolodu, dostarczane były na ten teren duże ilości piasków i żwirów. Osady te to podstawa istnienia Pustyni Błędowskiej.

Wapienne skały w Dolinie Wodącej

► Rzeźba terenu

Obszar Parku leży na Wyżynie Krakowsko-Częstochowskiej, a w niewielkim, zachodnim fragmencie na Wyżynie Śląskiej. Charakteryzuje się dość zróżnicowaną rzeźbą terenu. W zachodniej części występuje stosunkowo płaskie obniżenie, w którym znajduje się piaszczysty obszar Pustyni Błędowskiej. Pozostały teren to łagodne wzgórza, gdzie-niedzie o nieco ostrzejszym charakterze, szczególnie na północy i w rejonie rezerwatu przyrody „Pazurek”.

Las jesienią nad wodą

Przez Park przepływa rzeka Biała Przemsza, początkowo meandrując przez las, a następnie przecinając ze wschodu na zachód Pustynię Błędowską. Tym samym łączą się w tym miejscu dwa różne ekosystemy przyrodnicze – pustynny i nadrzeczny. W wielu miejscach występują ciekawe formy skałkowe – ostańce. Zbudowane są one z biało-szarych, górnourajskich wapieni skalistych. Obszar Parku obfituje również w różnorodne formy krasowe, w szczególności jaskinie. Najciekawszymi z nich są z pewnością: Jaskinia na Biśniku, Jaskinia Błotna czy Jaskinia na Świniuszcze. Stanowią one nie tylko obiekty o charakterze geologicznym, ale również o bardzo dużym znaczeniu archeologicznym.

► Szata roślinna

Park Krajobrazowy Orlich Gniazd jest również bardzo ciekawy pod względem przyrody ożywionej. Flora Parku w dużej mierze związana jest z występującymi tu podłożami: wapiennym i piaszczystym. Znaczna część wierzchołków oraz piaszczystych obniżek pokryta jest lasem. W sporej części są to suche bory sosnowe i mieszane, ale w wielu miejscach występują znacznej wielkości płaty cenniejszych i bogatszych florystycznie lasów liściastych. Na stokach i w dolinach spotkać można żyzną bu-

Obuwik pospolity

czynę sudecką, z charakterystycznymi dla niej gatunkami runa (m.in. szczyrem trwałym i marzanką wonną). W obrębie wapiennych wzgórz, między innymi w rezerwacie Pazurek, znajdziemy płaty żyznej buczyny niżowej. W miejscach o mniejszej żyzności gleby rośnie kwaśna buczyna, charakteryzująca się runem ubogim florystycznie.

Gdziekolwiek występują siedliska łąkowe, a w miejscach bardziej oświetlonych ciepłolubna buczyna storczykowa, z udziałem charakterystycznych dla niej gatunków z rodziny storczykowatych. Rośnie tu m.in. kruszczyk rdzawoczerwony i szerokolistny, buławnik czerwony i mieczolistny, gnieźnik leśny czy żłobik koralowy. Na uwagę zasługuje występowanie w rezerwacie przyrody „Michałowiec” bogatej populacji obuwika pospolitego, dla ochrony której rezerwat ten został utworzony. Warty uwagi jest ponadto fakt, że sporo lasów występujących na terenie Parku to drzewostany o charakterze zbliżonym do naturalnego.

Obuwik pospolity opisał w XVIII wieku znany polski botanik Jan Krzysztof Kluk, nadając mu pierwotnie nazwę trzewik trzewiczlik.

Na suchych, dobrze nasłonecznionych stokach, których na obszarze Parku nie brak, spotkać można roślinność tworzącą murawy kserotermiczne. Na wapiennych ścianach skalnych występują murawy naskalne, a na terenach piaszczystych – murawy napiaskowe, szczególnie kojarzące się z Pustynią Błędowską. Wśród roślinności murawowej występują między innymi takie gatunki jak: rojownik pospolity, czosnek skalny, macierzanka piaszkowa, rozchodnik ostry, płonnik włosisty, a także wiele traw.

Pewną część fitocenozy Parku stanowią zbiorowiska łąkowe i ruderalne, a w bezpośrednim sąsiedztwie rzeki Biała Przemsza – roślinność łąkowa. Tereny nieużytków i podnóża skał zazwyczaj porastają zarośla leszczyny, dzikiej róży oraz bardzo ekspansywnej tarniny i jątowców. Dodatkowo, na terenie Parku stwierdzono występowanie wielu roślin rzadkich i chronionych lub częściowo chronionych, jak: wawrynek wilczełyko, śnieżyczka przebiśnieg, lilia złotogłów, goryczuszka gorzkawa, jęczmnik zwyczajny czy pomocnik baldaszkowy.

► Fauna

Równie bogata jest także fauna Parku. Na jego terenie występują liczne rzadkie i cenne gatunki, objęte ochroną prawną. Ze względu na obecność rzeki Przemszy, jej dopływów oraz kilku zbiorników z wodą stojącą, sprzyjające warunki do życia i rozrodu znajdują tu ryby i płazy. Między innymi występują tu żaby zielone, żaba trawna, ropuchy: szara, zielona i paskówka, rzekotka drzewna, kumak nizinny oraz traszki: zwy-

Rak szlachetny

Ważka płaskobrzucha

czajna, grzebieniasta i górska. Z gadów spotkać można jaszczurki – zwin-
kę, żyworodną i padalca, zaskrońca, a także żmiję zygzakowatą.

Wartymi uwagi przedstawicielami ssaków są nietoperze, będące symbolem całej Jury i podlegające prawnej ochronie. Tą grupę zwierząt reprezentują między innymi: nocek wąsatek, nocek orzęsiony, nocek duży, gacek brunatny. Występują tu również: gronostaj europejski, wydra europejska, borsuk europejski, popielica szara i orzesznica leszczynowa. W dolinach rzeki spotkać można bobra europejskiego. Świat ptaków reprezentują liczne gatunki, zarówno pospolite, jak i nieco rzadsze w skali kraju. Jako przykład można tu wymienić: muchotłówkę małą, orzechówkę, srokosza, dzięcioła zielonosiwego, białogrzbietego i białoszyjnego, białorztykę, sieweczkę rzeczną, przepiórkę, dudka czy ortolana.

Z bezkręgowców sporo jest na terenie Parku chrząszczy, motyli (paź królowej, paź żeglarz, kilka gatunków modraszków), a w pobliżu wód i terenów podmokłych równo- i różnoskrzydłych ważek (np. łątka dzieweczka, nimfa stawowa, świtezianka dziewica i błyszcząca, czy ważka płaskobrzucha). Jest też coraz rzadszy w naszym kraju, objęty ochroną rak szlachetny.

► Zabytki

Zamek w Rabsztynie – ruiny zamku wybudowanego w XIV wieku, częściowo odrestaurowane.

Kościół w Strzegowej – murowany, gotycki kościół pw. Podwyższenia Krzyża Świętego z XV wieku, kilkakrotnie przebudowywany.

Kościół w Rodakach – drewniany kościół pw. św. Marka z 1601 roku, znajdujący się na Szlaku Architektury Drewnianej w Małopolsce. Położony w otulinie Parku.

Kościół w Chechle – kościół pw. Narodzenia Najświętszej Marii Panny z 1807 roku. Położony w otulinie Parku.

Kościół w Porębie Dzierżnej – drewniany kościół pw. św. Marcina z 1766 roku, znajdujący się na Szlaku Architektury Drewnianej w Małopolsce.

Pałac w Kluczach – niewielki pałac w stylu willi włoskiej z XIX wieku. Położony w otulinie Parku.

Dwór w Porębie Dzierżnej – dwór z końca XVIII wieku z otaczającym go parkiem.

Ruiny Zamku w Bydlinie

Zamek w Bydlinie – niedawno odrestaurowane ruiny średniowiecznego zamku obronnego, wzniesionego pod koniec XIV wieku.

Kaplica w Bydlinie – cmentarna, murowana kaplica pw. Pocieszenia NMP, budowana w latach 1880–1884.

Park dworski w Domaniewicach – park wokół drewnianej zabudowy dworskiej pochodzące z XVIII w.

Ochrona przyrody

Na terenie Parku Krajobrazowego Orlich Gniazd występują licznie inne formy ochrony przyrody, o różnej randze ochrony. Są to rezerваты przyrody, pomniki przyrody, użytk ekologiczny oraz obszary Natura 2000.

► Rezerваты przyrody

Rezerwat przyrody to jedna z najwyższych form ochrony prawnej, którą obejmuje się wyjątkowo cenne przyrodniczo obszary. Należy pamiętać, że poruszać się w nim można tylko po wyznaczonych szlakach turystycznych lub ścieżkach dydaktycznych.

Rezerwat przyrody „Pazurek”

- Data utworzenia: 2008 r.
- Powierzchnia: 187,91 ha

Rezerwat przyrody położony na wschód od miejscowości Klucze, o charakterze leśnym z elementami przyrody nieożywionej. Na jego te-

renie występują zbiorowiska leśne z żyzną buczyną sudecką, buczyną storczykową, kwaśną buczyną niżową, a także liczne stanowiska rzadkich i chronionych gatunków roślin. Znajdują się tu również wapienne ostańce skalne.

Rezerwat przyrody „Michałowiec”

- Data utworzenia: 1959 r.
- Powierzchnia: 12,12 ha

Rezerwat przyrody o typie florystycznym. Na jego terenie, oprócz kwaśnej buczyny niżowej, występuje naturalny fragment ciepłolubnej buczyny storczykowej z cennymi gatunkami roślin w runie. Na uwagę zasługuje przede wszystkim bardzo bogate stanowisko obuwika pospolitego – główny cel ochrony tego rezerwatu przyrody.

► Pomniki przyrody

Największą liczbę pomników przyrody na terenie Parku stanowią wapienne formy skałkowe. Znajdują się one przede wszystkim w rejonie Syborowej Góry, Pomorzańskich Skałek, miejscowości Klucze oraz Doliny Wodącej. Chronione są również pojedyncze, okazałe drzewa (np. lipa drobnolistna, klon jesionolistny, tulipanowiec amerykański), rosnące w parku otaczającym dwór w Porębie Dzierżnej. Tą formą ochrony prawnej objęte jest także źródło przy Czarnym Lesie.

Skąły w okolicy Doliny Wodącej

► Użytek ekologiczny

Pustynia Błędowska

Data utworzenia: 1995 r.

Powierzchnia: 683,91 ha (515,87 ha w woj. małopolskim)

Użytek obejmuje piaszczyste tereny z pozostałościami śródlądowych piasków wydmych. Znajdują się tu interesujące formy morfologiczne, rzadkie i chronione gatunki fauny oraz flory oraz zbiorowiska muraw napiaskowych.

Czy wiesz, że?

W latach 60. Pustynia Błędowska posłużyła jako sceneria w filmie Jerzego Kawalerowicza „Faraon”.

► Obszary Natura 2000

Obszar Natura 2000 Jaroszewiec

Specjalny obszar ochrony siedlisk o powierzchni 584,81 ha, obejmujący trzy izolowane enklawy: rejon Januszkowej Góry, teren rezerwatu przyrody „Pazurek” oraz rejon Stołowej Góry. Chronione są w nim głównie duże powierzchnie lasu bukowego (buczyna sudecka, storczykowa i niżowa) oraz liczne, wapienne ostańce skalne.

Obszar Natura 2000 Ostoja Środkowojurajska

Specjalny obszar ochrony siedlisk położony na granicy województwa małopolskiego i śląskiego, pomiędzy Ryczowem, Ogrodzieńcem, Rodakami i Strzegową. Zajmuje powierzchnię 5 767,55 ha, z czego 1 704,38 ha znajduje się w województwie małopolskim. W jego skład wchodzi łagodne wzniesienia, poprzecinane licznymi dolinami, porośnięte głównie zbiorowiskami buczyny sudeckiej oraz jaworzyny górskiej. Znajdują się w nim również liczne formy skałkowe i związane z nimi zbiorowiska muraw naskalnych i kserotermicznych. W skałach wapiennych częste są jaskinie z bogatą szatą naciekową, w których zimują nietoperze.

Obszar Natura 2000 Michałowiec

Niewielki, specjalny obszar ochrony siedlisk o powierzchni 20,35 ha, obejmujący rezerwat przyrody „Michałowiec”. Na jego terenie występuje przede wszystkim ciepłolubna buczyna storczykowa oraz buczyna niżowa. Znajduje się w nim jedno z najbogatszych w Polsce stanowisk zagrożonego gatunku storczyka – obuwika pospolitego.

Obszar Natura 2000 Pustynia Błędowska

Specjalny obszar ochrony siedlisk o powierzchni 1 963,90 ha, z czego 1 696,88 ha w województwie małopolskim. Obejmuje teren Pustyni Błędowskiej oraz leśne tereny nad rzeką Biała Przemsza. Jest to śródlądowy obszar występowania piasków z interesującymi formami eolicznymi, na których rozwinęły się siedliska muraw napiaskowych i wydmy śródlądowych z murawami szczotlichowymi.

Warto zobaczyć

Na terenie Parku znajduje się wiele ciekawych miejsc. Związane są one z bogatą, bądź też z innych względów wartą uwagi przyrodą ożywioną, budową geologiczną Parku lub też z licznymi tu zabytkami. Kilka z tych obiektów szczególnie warto odwiedzić.

► Obiekty geologiczne

Pustynia Błędowska

Pustynia leży na pograniczu Wyżyny Śląskiej i Krakowsko-Częstochowskiej. Teren ten o powierzchni około 30 km² (z czego aktualnie około 7 km² to obszar otwartych piasków) składa się z dwóch części przedzielonych doliną Białej Przemszy. Do powstania Pustyni przyczyniły się zarówno siły natury jak i działalność człowieka. W plejstocenie (2,5 mln – 11 tys. lat temu), podczas epoki lodowcowej, istniejące na tym terenie doliny wypełniane były stopniowo przez osady fluwio-glacialne (lodowcowe), głównie piaszczysto-żwirowe. Utworzyła się w ten sposób płaska, piaszczysta powierzchnia, na której w holocenie (około 10 tys. lat temu) zaczęła pojawiać się roślinność, początkowo typowo napiaskowa, a w późniejszym czasie o charakterze leśnym. Począwszy od średniowiecza, w związku z dużym zapotrzebowaniem na drewno w pobliskich, olkuskich kopalniach i hutach, istniejący tu las był intensywnie wycinany. Tak po raz drugi narodziła się Pustynia i zaczęły postępować procesy eoliczne (przewiewanie piasku). Po II wojnie światowej teren znów porósł lasem, co częściowo było wynikiem celowego zalesiania. Niedawno uznano to za błąd i ponownie wylesiono część Pustyni po obu stronach rzeki Białej Przemszy.

Na Pustyni, dzięki licznym procesom eolicznym, tworzy się wiele form deflacyjno-akumulacyjnych, między innymi: wydmy podłużne, poprzeczne, zmarszczki piaszczyste (ripplemarki) oraz pola deflacyjne. Ich

Pustynia Błędowska w okolicach Chechła

układ, wygląd i położenie w związku z działalnością wiatru są zmienne, dzięki czemu Pustynia stanowi nie lada atrakcję geologiczną.

Ciekawostką jest, że teren Pustyni przez wiele lat był obiektem ćwiczeń wojska. Z pewnością ćwiczyły tu Legiony Polskie podczas I wojny światowej, a w czasie II wojny światowej niemieckie oddziały lotnicze. Do dnia dzisiejszego w jej północnej części znajduje się poligon wojskowy. Najlepszymi punktami z widokiem na Pustynię są: wzgórze Czubatka w Kluczach oraz wzgórze Dąbrówka w Chechle.

Pomorzańskie Skałki

Pomorzańskie Skałki to grupa skałek położonych na częściowo zalesionym wzgórzu, na północ od Olkusza. Formy te zbudowane są z białoszarych wapieni górnourajskich. Charakteryzują się też dużą odpornością na erozję, dzięki czemu w wielu miejscach zachowały się jako izolowane formy ostańcowe. Różnorodne są ich kształty – am-

Czy wiesz, że?

Na terenie Pustyni Błędowskiej obserwowano ponoć zjawisko mirażu – fatamorgany.

bony skalne, baszty, grodziska, bramy. Prawdopodobnie właśnie od wyglądu wzięły się ich ciekawe nazwy: Brama, Baszta, Foka czy Roztupana. Wszystkie istniejące tu skałki objęte są ochroną prawną w postaci pomników przyrody nieożywionej.

► Obiekty przyrodnicze

Pustynia Błędowska

Pustynia Błędowska to nie tylko ciekawy i warty uwagi obiekt geologiczny, ale również miejsce, o którym nie można nie wspomnieć pisząc o najcenniejszych obiektach przyrodniczych Parku. Panują tu specyficzne warunki klimatyczne i siedliskowe, czego konsekwencją jest charakterystyczny skład gatunkowy flory i fauny.

Na piaszczystych, ciepłych i suchych siedliskach Pustyni dominuje oczywiście roślinność trawiasta, posiadająca dobrze rozwinięty system korzeniowy. Wśród niej występuje m.in. kostrzewa piaskowa i owcza, wydmuchrzyca piaskowa, szcztolicha siwa czy strzęplica sina. Są też rośliny kwiatowe, takie jak choćby jastrzębiec kosmaczek, pięciornik wiosenny, goździk kropkowany czy wdzięczna macierzanka piaskowa o różowych kwiatach. Gdzieś tam obserwuje się kępy roślinności drzewiasto–krzewiastej, utworzone przez wierzbę piaskową i ostrolistną, sosnę zwyczajną i brzozę brodawkową. Łącznie na Pustyni, stwierdzono około 100 gatunków roślin naczyniowych, co przy stosunkowo niewielkiej powierzchni i wyjątkowo trudnych warunkach siedliskowych, nie jest wcale liczbą małą. Warto zauważyć, że wśród nich występują gatunki chronione i rzadkie, do których należą np. dziewięciśń bezłodygowy, pomocnik baldaszkowy, kruszczyk szerokolistny czy rdzawoczerwony.

Świat zwierząt Pustyni Błędowskiej zdominowały owady. Typowymi przedstawicielami tej grupy są trzyszczce, mrówkolwy i błonkówki. Wśród nich stwierdzono także kilkanaście gatunków rzadkich w skali kraju. Na szczególną uwagę zasługuje obecność jedynego w Polsce stanowiska błonkówki z rodziny grzebaczowatych – *Herpactes exiguus*. Wiosną na barwnych kwiatach roślin obserwować można również motyle. Najczęstszymi przedstawicielami są tu różne kraśniki i modraszki.

Z kręgowców na piaskach Pustyni spotkać można między innymi jaszczurkę zwinkę, najbardziej w swojej rodzinie sucholubną ropuchę paskówkę oraz ptaki – skowronka borowego (zwanego lerką) i świergotka polnego. Jeszcze jakiś czas temu, osobliwością Pustyni Błędowskiej był rzadki w Polsce kulon, obecnie już nieobserwowany.

Roślinność napiaskowa

W przepływającej przez pustynię Białej Przemszy uwagę zwracają: kietz zdrojowy (stanowiący wskaźnik czystości wód), minóg strumieniowy oraz strzebla potokowa. W dolinie rzeki zaobserwować można liczne ślady żerowania bobrów, a czasem nawet usłyszeć charakterystyczny głos żurawia czy natknąć się na łosia.

Stawy w okolicach Klucz

Średniej wielkości stawy położone na obrzeżach miejscowości Klucze, w sąsiedztwie rzeki Biała Przemsza i drogi wojewódzkiej nr 791, w otulinie Parku. Otoczone obszarami leśnymi i zielonymi nieużytkami, stanowią dobre warunki do kształtowania się i rozwoju naturalnych ekosystemów wodno-błotnych. Są one miejscem występowania dość licznych populacji płazów. Spośród 18 gatunków występujących w Polsce, tu spotkać można kilkanaście, między innymi żabę trawną, żaby zielone, ropuchy: szarą, zieloną i paskówkę, kumaki, rzekotkę drzewną, a z płazów ogoniastych traszki.

Nad stawami można nie tylko obserwować przyrodę, ale także powędkować i wypocząć na łonie natury.

Pazurek

Obszar leśny, objęty ochroną prawną w formie rezerwatu przyrody o dużych walorach i szczególnej wartości przyrodniczej. Tworzą go płaty różnego typu zbiorowisk leśnych z charakterystycznymi dla nich gatunkami runa. Występuje tu żyzna buczyna sudecka utworzona przez wysokopienny drzewostan bukowy z domieszką jodły, świerka i jawo-

Czerwony Staw w okolicach Klucz *Żaba trawna in amplexus*

ru oraz między innymi żywcem dziewięciolistnym, marzanką wonną i szczyrem trwałym w runie.

Na południowych stokach wzniesień, występują płaty ciepłolubnej buczyny storczykowej. Znamienny udział w jej składzie gatunkowym mają rośliny światło i ciepłolubne. Charakterystyczne jest dla niej również występowanie w runie różnych gatunków storczyków, m.in. kruszczyka szerokolistnego, buławnika czerwonego, buławnika wielkokwiatowego i mieczolistnego oraz gnieźnika leśnego.

Rezerwat Pazurek

Najniższe części stoków, o różnym naswietleniu oraz obniżenia terenu z ubogimi, płowymi glebami, porasta kwaśna buczyna niżowa. Zbiorowisko to charakteryzuje słabo wykształcone, ubogie runo, w którym obserwuje się najczęściej borówkę czarną, konwalijkę dwulistną, względnie marzankę wonną czy szczawik zajęczy.

Jęczycznik zwyczajny

W kilku miejscach, na bardzo niewielkiej powierzchni silnie oświetlonych stoków północnych znajdują się nieduże płaty jaworzyny górskiej. Charakterystyczną dla niej cechą jest występowanie w runie paproci – jęczycznika zwyczajnego. Towarzyszy mu przeważnie paprotka zwyczajna, paprotnik kolczysty, miesięcznica trwała i śledziennica skrętołistna.

Oprócz wspomnianego jęczycznika zwyczajnego, warte uwagi są liczne stanowiska innych interesujących i chronionych lub częściowo chronionych gatunków roślin. Spośród nich wymienić należy czosnek niedźwiedzi, paprotnik kolczysty, czy żłobik koralowy. Znajdują się tu też pojedyncze wapienne ostańce. Na ich ścianach, w wielu miejscach wykształciły się ciepłolubne murawy naskalne, a w bardziej zacienionych szczelinach skalnych znajdziemy paprocie: zanokcicę skalną i murową. Świat zwierząt reprezentowany jest głównie przez typowe gatunki leśne.

► Obiekty kulturowe

Ruiny zamku w Bydlinie

Ruiny niewielkiego, średniowiecznego zamku znajdującego się na wzgórzu, na północ od miejscowości Bydlin. Został on wybudowany najprawdopodobniej pod koniec XIV wieku przez rycerza Niemierza, herbu Strzała. Na przełomie XVI i XVII wieku ówczesny właściciel Mikołaj Firlej, przebudował zamek na kościół pw. św. Krzyża. W 1655 roku, podczas najazdu szwedzkiego, budowla została zniszczona. W kolejnych latach częściowo odbudowana, lecz po całkowitym opuszczeniu w XVIII wieku, popadła

Zamek w Rabszynie

w ruinę. Zamek ten składał się z prostokątnego budynku o dwóch lub trzech kondygnacjach, bardziej przypominającego wieżę obronną. Całość otaczała niewielka fosa oraz obwałowania kamienno-ziemne. Na terenach wokół zamku w dniach 17–18 listopada 1914 roku została rozegrana bitwa, znana jako Bitwa pod Krzywopłotami. Naprzeciwko siebie stanęły tu wojska austro-węgierskie, wspomagane dwoma batalionami Legionów Polskich oraz wojska rosyjskie. Po ciężkich starciach udało się powstrzymać rosyjskie natarcie. Polegli w walce zostali pochowani na pobliskim cmentarzu. Do dnia dzisiejszego, w lesie pod zamkiem widoczne są okopy, w których stacjonowali Legioniści.

Zamek w Rabszynie

Zamek posadowiony na wysokiej, wapiennej skale, stanowił wysmienite miejsce obronne. Został wybudowany najprawdopodobniej w XIV wieku, za panowania króla Kazimierza Wielkiego. Często zmieniał właścicieli, którymi byli między innymi Tęczyńscy oraz Bonerowie. W pierwszej połowie XVII wieku, u stóp istniejącego zamku górnego, został wzniesiony zamek dolny, o charakterze renesansowego pałacu obronnego. Całość została zniszczona podczas najazdu szwedzkiego w 1657 roku i od tego czasu budowla popadała w coraz większą ruinę. W ostatnim czasie, przy okazji prac archeologicznych udało się odrestaurować część obiektu.

Czy wiesz, że?

Ruiny zamku w Rabszynie posłużyły za scenerię w filmie „Karol. Człowiek, który został papieżem”.

Z zamkiem w Rabsztynie wiąże się wiele legend dotyczących ukrytych skarbów oraz podziemnych sal i tuneli. Corocznie na jego terenie odbywa się turniej rycerski.

Kościół w Rodakach

Ten położony w otulinie Parku obiekt jest jednym z najcenniejszych zabytków tego terenu. Niewielki, jednonawowy, drewniany kościółek pw. św. Marka został wzniesiony prawdopodobnie około 1601 roku i do dziś przetrwał bez większych zmian. Przy jego budowie nie używano gwoździ. Dach świątyni pokryty jest gontem, a na jego szczycie usytuowana jest barokowa wieżyczka. We wnętrzu znajdują się manierystyczne ołtarze z przełomu XVII i XVIII wieku, natomiast w głównym, późnobarokowym ołtarzu widnieje obraz św. Marka. Kiedyś stał w nim także posąg św. Mikołaja z początku XV wieku, obecnie znajdujący się w nowym kościele w Rodakach. Jest tu też drewniane, barokowe epitafium Krzysztofa Zawalskiego, zmarłego w 1673 roku. Zabytkową świątynię otacza kamienno mur. W 2001 roku kościółek został włączony do Szlaku Architektury Drewnianej w Małopolsce.

Kościół pw. św. Marka w Rodakach

Produkty lokalne

Czar Pustyni

Niepowtarzalny napój alkoholowy produkowany domowym sposobem od wielu pokoleń. Pierwotnie wytwarzany był w lasach otaczających Pustynię Błędowską. Do przygotowania „Czaru Pustyni” używane są tylko składniki lokalnego pochodzenia. Podstawę stanowi woda pozyskiwana ze studni głębinowych, żyto, groch oraz cukier. Napój ten wpisany jest na listę produktów tradycyjnych.

Jagnięcina z owcy olkuskiej

Owca olkuska jest odmianą owcy długowłnistej. Wypasana jest na terenach Jury od kwietnia do października. Żywi się tutejszą roślinnością, między innymi lokalnymi ziołami. Stąd też wyśmienity smak pozyskiwanej jagnięciny, która charakteryzuje się niską zawartością tłuszczu oraz wysokim poziomem białka i składników mineralnych. Jagnięcina z owcy olkuskiej znajduje się na liście produktów tradycyjnych.

Chleb jurajski

Duży chleb o długości około 70 cm i wadze około 1,5 kg, wypiekany przez kobiety ze wsi położonych na Jurze Krakowsko-Częstochowskiej. Zastosowane proporcje mieszanki mąki żytniej i pszennej stanowią o sekrecie znakomitego smaku jurajskiego chleba. Ma on charakterystyczny, wydłużony kształt bochna, skośne nacięcia oraz odcisnięty w skórce motyw plecionki koszyczka piekarskiego. Wypiek ten wpisany jest na listę produktów tradycyjnych.

Sernik jurajski

Podstawowym składnikiem jest oczywiście regionalny, niekwaśny, dobrze wyciśnięty ser biały. Również pozostałe składniki (jajka, masło) pochodzą z lokalnych gospodarstw. Dokładny przepis i sposób wypieku przekazywany był z pokolenia na pokolenie głównie w rejonie Kwaśniowa Górnego. Charakterystycznym elementem przygotowania sernika jurajskiego jest pieczenie go w specjalnych ramkach z drewna wiśniowego, dzięki czemu nabiera on niepowtarzalnego smaku.

Gdzie warto wstąpić

Restauracja Podzamcze

Niewielka, klimatyczna restauracja położona u stóp zamku w Rabszynie, mieszcząca się w blisko 200-letnim budynku będącym folwarczną częścią zamku. Wspaniałe miejsce na pyszny, regionalny posiłek.

Więcej informacji na: www.podzamczerrabszyn.pl

Ścieżki przyrodnicze

Pazurek

Ścieżka poprowadzona w większości przez rezerwat przyrody „Pazurek”. Można się na nią dostać zarówno od strony Jaroszewca, jak i parkingu przy drodze Olkusz – Wolbrom. Na tablicach, rozmieszczonych w 12 punktach, znajduje się wiele ciekawych informacji na temat tutejszego rezerwatu oraz jego cennej flory i fauny czy rzeźby terenu.

Pustynia Błędowska

Ścieżka przebiegająca przez Pustynię Błędowską, mająca swój początek w Kluczach, a koniec w Błędowie. Zapoznaje turystę z siedliskami napaśkowymi, nadrzecznymi (Biała Przemsza) oraz bagiennymi. Jej długość wynosi około 15 km. Kolejne tablice dydaktyczne ustawione na trasie, zawierają informacje na temat powstania pustyni i mokradel w zlewni Białej Przemszy, a także prezentują bogactwo flory i fauny tego terenu.

Turystyka aktywna

Na piechotę

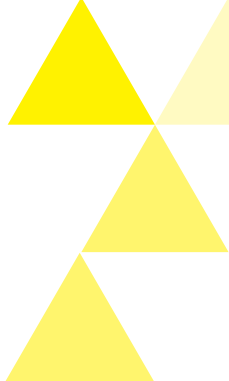

Na terenie Parku znajdują się liczne oznakowane szlaki turystyczne PTTK. Przebiega tędy między innymi „Szlak Orlich Gniazd”, liczący ponad 160 km, łączący średniowieczne warownie pomiędzy Krakowem, a Częstochową.

- **Czerwony szlak (Szlak Orlich Gniazd):** Kosmołów – Dolina Wodącej (35,6 km)
- **Żółty szlak (Szlak Pustynny):** Błędów – Ryczów (20,2 km)
- **Czerwony szlak:** Biała Przemsza – Góra Chełm (6,4 km)
- **Czerwony Szlak (Pętla na Pustyni Błędowskiej):** Klucze – Klucze (2,5 km)

Turystyka konna na Pustyni Błędowskiej

- **Czerwony szlak (Pętla wokół Pazaruka):** Jaroszewiec – Jaroszewiec (4,4 km)
- **Zielony szlak:** Januszkowa Góra – Pod Wieżą (7,3 km)
- **Zielony Szlak (Pętla na Pustyni Błędowskiej):** Klucze – Klucze (2,3 km)
- **Czarny szlak (Szlak Partyzantów Ziemi Olkuskiej):** Udórz – Chechło (29,0 km)
- **Niebieski szlak:** Tarnawa – Dolina Wodącej (35,4 km)
- **Niebieski szlak (Pętla wokół Jaroszewca):** Jaroszewiec – Jaroszewiec (4,5 km)
- **Niebieski szlak:** Pazurek – Jastrząbek (0,6 km)
- **Zielony szlak (Pętla wokół Doliny Wodącej):** Dolina Wodącej – Dolina Wodącej (10,4 km)

Rowerem

Przez teren Parku wyznaczono kilka ciekawych tras rowerowych. Jedną z nich to część dłuższej trasy przebiegającej po Wyżynie Krakowsko-Częstochowskiej.

- **Niebieski szlak:** Klucze – Chechło – Rodaki – Żelazko – Ryczów – Krzywopłoty – Bydlin – Cieślin – Golczowice – Klucze (32 km)
- **Czerwony szlak (Jurajski Szlak Rowerowy Orlich Gniazd):** Olkusz – Klucze – Jaroszewiec – Bydlin – Krzywopłoty – Dolina Wodącej – Podzamcze (41 km)
- **Zielony szlak:** Pętla Olkusz – Klucze – Olkusz (19 km)

Wspinaczka skalna

Na terenie Parku znajduje się wiele wapiennych skałek, świetnie nadających się do wspinaczki skalnej. Na części form skałkowych wytyczone są drogi wspinaczkowe. Warto wybrać się w rejon Stołowej Góry, Pomorzańskich Skałek oraz Doliny Wodącej.

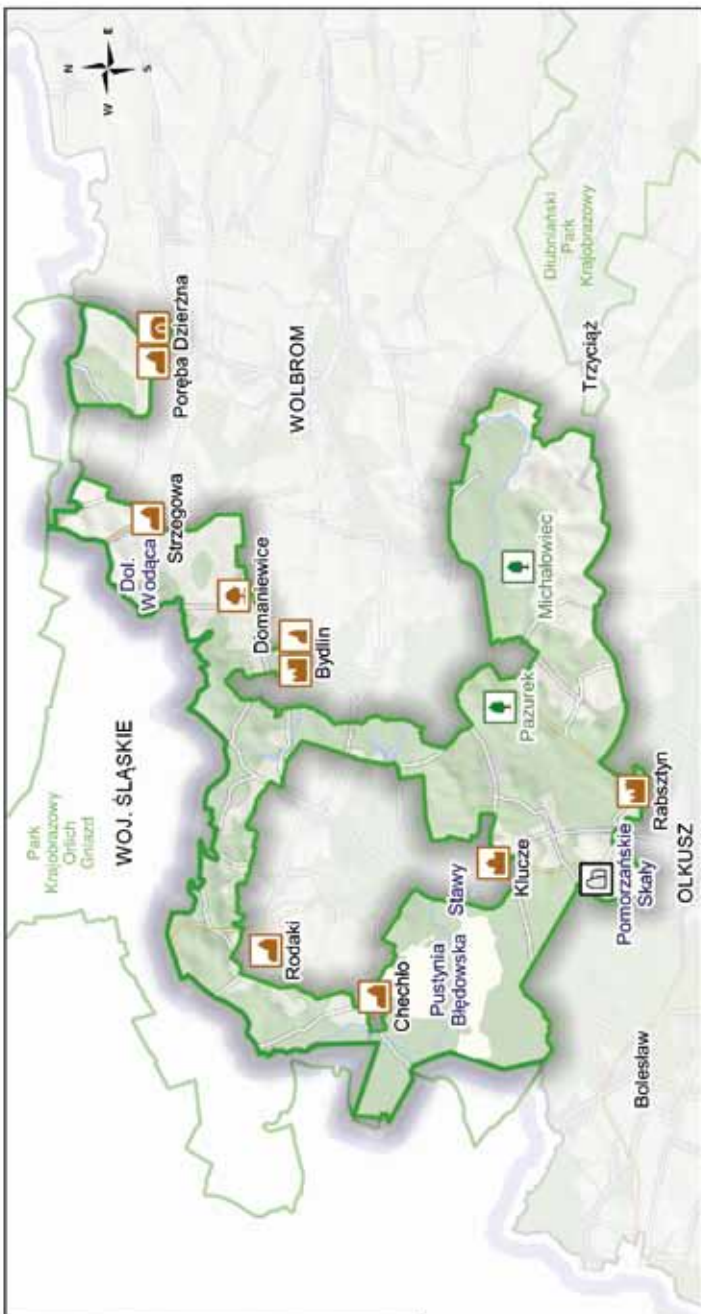
Krajobraz w okolicach Cieślina

Trasa dla ciebie

Czarny Las – Dolina Wodąca 1,3 km – Zegarowe Skały 2,4 km – Jaskinia Jasna w Strzegowej 7,4 km – Czarny Las 9,5 km

Trasa ta w dużej części pokrywa się z zielonym szlakiem turystycznym (Szlak Jaskiniowców). Wycieczkę rozpoczynamy przy niewielkim parkingu w przysiółku Czarny Las, na północ od miejscowości Domaniewice. Udajemy się w kierunku północnym. Po wspinaczce wzdłuż zielonego szlaku docieramy do grupy skał zwanych Grodzisko Pańskie. Na ich szczycie znajduje się stanowisko archeologiczne, w którym odkryto ślady niewielkiego grodziska. Następnie schodzimy do Doliny Wodącej w okolicach Skały Biśnik. Zlokalizowana w niej jest Jaskinia Na Biśniku. Dzięki długoletnim pracom archeologicznym odkryto w niej liczne ślady ciągłej bytności człowieka przez ostatnie 270 tysięcy lat. Jest to jedno z najważniejszych i najcenniejszych stanowisk archeologicznych w Polsce. W okolicy znajduje się jeszcze jedna jaskinia: Jaskinia Psia.

Wycieczkę kontynuujemy piękną Doliną Wodącą, by po przejściu około jednego kilometra skręcić na zachód, zgodnie z zielonym szlakiem. Znajdujemy się w ten sposób pod okazałymi, wapiennymi ostańcami – Zegarowymi Skałami. Wśród nich znajdują się dwie jaskinie: Zegar i Jasna. Wspinając się ścieżką wychodzimy ponad dolinę, na płaskowyż. Po dłuższym marszu zielonym szlakiem docieramy do Jaskini Jasnej w Strzegowej. Jest to stosunkowo niewielki obiekt, ale również ważne stanowisko archeologiczne. Po obejrzeniu tego miejsca kierujemy się na zachód, idąc w dalszym ciągu zielonym szlakiem. Tuż przed dojściem na parking w Czarnym Lesie obejrzyć możemy niewielkie, naturalne źródelko.

LEGENDA

Obiekty zabytkowe:

- ruiny zamku
- pałac
- dwór
- kościół rzym.-kat.
- kaplica
- park

Obiekty przyrodnicze:

- rezerwat przyrody
- skály

Park Krajobrazowy Orlich Gniazd

Zespół Parków Krajobrazowych Województwa Małopolskiego

ul. Vetulaniego 1A , 31-227 Kraków

www.zpkwm.pl

www.facebook.com/zpkwm/

Oddział Kraków

ul. Vetulaniego 1A, 31 – 227 Kraków

tel./fax 12 415 38 33, 12 415 72 21

e-mail: krakow@zpkwm.pl

ISBN 978-83-63113-21-6

 MAŁOPOLSKA

ZESPÓŁ PARKÓW
KRAJOBRAZOWYCH
WOJEWÓDZTWA MAŁOPOLSKIEGO
Instytucja Województwa Małopolskiego

wfośigw

wojewódzki fundusz
ochrony środowiska
i gospodarki wodnej
w Krakowie